

2. Молодова О.Ю. Ментальне здоров'я та тілесна усвідомленість. Психологія і соціальна робота у ХХІ столітті: зб. наук. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. форуму. м. Полтава. 2024. С. 364-367.
3. Фабрі З. Й., Чернов В. Д. Біохімічні основи фізичної культури і спорту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту. – Вид. 2-е, доп. і перероб. – Ужгород: Ужгородський національний університет; Вид-во СП "ПоліПрінт", 2014. – 91 с.
4. Хлівна О.М., Магдисюк. Л.І. Психологія тілесності : навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк. 2022. 192 с.

НАВІЩО НИЩИТИ ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЕЛИКОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА ЗІ СВІТОВИМ ІМ'ЯМ ?

Моргун В.Ф.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

Живу на вулиці Антона Макаренка.

Невже змінять назву ?!

Олена З. (м. Полтава)

У період страшної війни, коли Україна виборює право на існування, незалежність і демократію, проблеми відмови від національних святинь можуть виглядати дріб'язковими, але вони існують, існують під час війни і можуть робити нам шкоду в майбутньому. Погано, коли нашу національну гідність нищить ворог, але ще гірше, коли ми принижуємо її самі. Загарбники вважають, що України в історії людства не існувало (?!). А що робимо ми, коли намагаємося знищити пам'ять про видатних українців? Їх теж не існувало (?!). Тоді, чим ми кращі за рашистів ? Тому, подбаємо про життєстійкість нашої пам'яті про видатних українців і здобудемо життєстійкість України!

На прикладі порятунку постаті та справи видатного українського педагога,

соціального психолога і письменника зі світовим ім'ям – Антона Макаренка спробуємо запропонувати кваліфікований, демократичний і непсихотравматичний спосіб розв'язання проблеми декомунізації, деколонізації та дерусифікації в Україні.

І це за умов, що, по-перше, для європейської і світової педагогічної науки і практики Антон Семенович Макаренко є видатним представником саме української освіти – як за народженням (м. Білопілля Сумської обл.), так і за основними професійними педагогічними досягненнями у виховних закладах Полтавської, Харківської і Київської областей. Взагалі, з 51 року свого життя Макаренко лише два провів поза межами України.

По-друге, Макаренко є автором всесвітньо визнаної української трудової демократичної системи виховання, яка дозволила врятувати від голоду, загибелі та повернути в суспільство понад три тисячі підлітків, переважна більшість із яких – етнічні українці. Наші критикани Макаренка, які звинувачують його як «авторитарного педагога», насправді, переспівують зади рашиських попередників. Бо саме в РФ його система була піддана безпідставній критиці з боку лідерки так званого «соцвиху» («соціалістичного виховання») Н. Крупської, ще за життя Макаренка, та деяких сучасних педагогів-теоретиків, зокрема, Ю. Азарова з його пасквілем «Не подняться тебе, старик» (1989).

Всесвітня слава освітньої системи Антона Макаренка зафіксована в його бестселері «Педагогічна поема», що перекладений 40 іноземними мовами. 1988 рік – 100-річчя від дня народження Антона Семеновича (1888–1939) – був визнаний ЮНЕСКО Роком Макаренка, а проведений світовий рейтинг найвидатніших педагогів планети Земля назвав його ім'я серед четвірки – Д. Дьюї, Г. Кершенштейнер, А. Макаренко, М. Монтесорі – як одного з діячів, що визначили спосіб педагогічного мислення ХХ століття. На перетині 2-го і 3-го тисячоліть, у рейтингу ЮНЕСКО, Макаренко – знову посідає почесне місце у трійці кращих педагогів світу 2-го тисячоліття (Я. Коменський, Д. Дьюї, А. Макаренко). Понад півстоліття діяв найавторитетніший у світі

науковий центр макаренкознавства – лабораторія «Макаренко-Referat», створений при Марбурзькому університеті (ФРН) у 1968 році Г. Хіллігом. Українські психологи (В. Моргун, В. Рибалка, Т. Яценко та ін.) також цінують вагомий внесок Макаренка і в соціальну психологію і психологію виховання особистості [3; 5; 6].

У 2003 макаренкознавець українського походження С. Невська на основі архівів поновила третину тексту «Педагогічної поеми», що була безжально вирізана сталінською цензурою, і видала повну версію книги [2]. Глава «На педагогічних вибоїнах» з критикою тодішньої радянської освіти була вилучена цензорами повністю. На жаль, перший переклад із російської здійснено не в Україні (?!), а в Італії (2009) [7]. Антирадянський Макаренко нам що – не до вподоби?

У 1991 р. у Полтаві заснована і діє Міжнародна макаренківська асоціація, що об'єднує дослідників слова і справи Макаренка із десятків країн світу, її очолювали, зокрема, академіки НАПН України М. Ярмаченко, І. Зязюн, німецький макарєкознавець Гьотц Хілліг, сьогодні її президентом є професор римського університету La Sapienza Ніколо Січіліані де Куміс (Італія). У 2001 році утворена Українська асоціація Антона Макаренка, яку нині очолює член-кореспондентка НАПН України, ректорка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Марина Гриньова. Асоціація закликала освітян світу – рішуче засудити рашиське вторгнення в Україну [1].

Що стосується політичного кредо Макаренка – насправді він ніколи не був комуністом, навпаки істинна оцінка більшовицької влади, висловлена ним у прихованих від пильних чекістів приватних листах, доволі промовиста: *«погано, що я не можу захищати ніяких позицій: у безпартійної людини позицій бути не може. Крім того, де моя партія? Навколо така шпана, що не варто з нею і зв'язуватися»*. І це далеко не єдиний антикомуністичний вислів Макаренка, що сьогодні виглядає як пророчий, враховуючи походження рашиського президента з пітерських гопників.

Перша велика книга Макаренка – «На велетенському фронті» – була написана саме українською, так само українською він часто вів ділове листування та публікував статті у пресі. Лише нещодавно документально підтверджено, що Макаренко, прихистивши в колонії і зробивши своїм заступником, фактично врятував від репресій колишнього сотника і начальника господарства 8-го інженерного батальону при 8-й Запорізькій дивізії Армії УНР Володимира Весіча – вчинок в ті часи вельми небезпечний для самого Антона Семеновича! Також педагог не міг стояти осторонь такої страшної біди, як голодомор: у вересні 1933 року він узяв до себе додому дитину з матір'ю – жінкою, що «втратила будь-яку вагу на полях Гадяччини».

Тож, відмовляючись від імені Макаренка в процесі оновлення топонімів, ми не лише ризикуємо стати жертвою більшовицької брехні, але й автоматично визнаємо цього видатного українця «російським педагогом» і «даруємо» вельми охочій до чужого раші всю його світову безсмертну славу! Чи пробачать наші нащадки таке потурання путінським мародерам?

Навіть із суто прагматичних міркувань ми маємо прагнути того, щоб світова наукова спільнота асоціювала Макаренка не з агресивним північним сусідом, а з Україною, зокрема з Полтавою – саме це дозволить нашому місту залишатися міжнародним центром педагогічного туризму і надалі приваблювати тисячі шанувальників Антона Семеновича з усіх континентів.

13 березня 2022 року педагогічна громадськість України вшанувала пам'ять цього великого гуманіста під звуки сирен повітряної тривоги, відбиваючі атаки оскаженілих військ рашистів. У цей час закордонна макаренківська спільнота першою простягнула нам руку допомоги: німецькі, чеські, польські, італійські, австрійські, японські, австралійські шанувальники генія великого українця пропонують прихисток для наших дітей, збирають кошти для біженців, виходять на велелюдні антивоєнні мітинги, створюють спеціальні інтернет-платформи сприяння українським навчальним закладам.

Доволі промовистим є те, що 1-го вересня 2023 року з нагоди Дня знань

президент України Володимир Зеленський відвідав освітній заклад, названий на честь видатного українця – відновлену після руйнувань російськими військами Ірпінську спеціалізовану загальноосвітню школу I-III ступенів художнього профілю № 1 імені А. С. Макаренка.

Українська асоціація Антона Макаренка звернулася до Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації, до Кременчуцької та Полтавської міських рад із проханням вилучити прізвище видатного українського педагога зі світовим ім'ям Антона Макаренка зі списків перейменувань вулиць Макаренка і демонтажу пам'яток. У Києві воно, на жаль, проігнороване (?!), сьогодні доживають Кременчук і Полтаву.

Наведемо приклад поетичної боротьби з гнобителями великого педагога у Фейсбучі [4]:

Нищимо пам'ять про Макаренка,

або Манкурти і гуманізм

*137-ій річниці від дня народження Антона Макаренка,
видатного українського педагога, соціального психолога
і письменника зі світовим ім'ям – присвячується!*

Манкурти¹ із Макаренком бодаються,
мовляв, більш року працював в НКВС²:
дошки зривають, школи сиротаються...

Й ця меншовартість видається за... прогрес?!

А справжні патріоти у столицю
поправки до Законів³ хутко слали,
щоб безневинних врятувати лиця,
які в репресіях, ніц, участі не брали!

Втім, злі Закони виправлять не поспішають,
щоб гідність тисяч не принижувать людей;
а в... Міносвіти і Мінкульт їх «футболяють»
до геть залякано-затурканих «спецей»...

Звичайно, легше позривати дошки,
ніж йти на фронт трошити ворогів.
...Чи знайдеться в нардепів часу трошки,
щоб не робити з українців... дураків?!...

Володимир Моргун. Полтава, 13.03.2025

¹ **Манкурт** – цілковито покірний хазяїну раб, людина, яку тортурами позбавили пам'яті. Термін походить із тюркської легенди, згаданої киргизом Чингізом Айтматовим у романі «І довше віку день триває» (1980).

² **НКВС** – Народний комісаріат внутрішніх справ, до якого входили не тільки підрозділи, що відповідали за жахи сталінських політичних репресій, але і пожежники, паспортисти, (...), працівники дитячих виховних колоній, до них належав, зокрема, і безпартійний Антон Макаренко.

³ **Макаренкознавці з Полтави**, ректор Сумського педагогічного імені А. С. Макаренка запропонували справедливую поправку до Законів про декомунізацію та деколонізацію, яка рятує від приниження тисячі громадян України: **Каральну дію цих законів слід обмежити працівниками тільки тих підрозділів компартійних чи силових структур СРСР (НКВС, ВЧК тощо), які брали безпосередню участь у політичних репресіях.** Розраховуємо на компетентних юристів, порядних народних депутатів і чекаємо на внесення цієї поправки, яка стосується не тільки Макаренка, а тисяч громадян України (паспортистів, пожежників, працівників дитячих колоній та ін.), які не брали участі в сталінських репресіях.

P. S. Цей вірш викликав несподівану дискусію у Фейсбуці. Див. докладніше [4]:

Припустим, вороги Макаренка і України переможуть, і введена в оману влада позбавить видатного українського педагога «українського громадянства» на тій підставі, що його життя і творчість припали на період царату і радянської імперії. Рашисти будуть у захваті, бо їхня геноцидна теза про відсутність України в історії людства буде підтримана нашою тезою (діями ?!) про відсутність

видатних постатей в Україні (?!). А хто дасть гарантію, що недруги послідовників Макаренка, видатних українських педагогів Василя Сухомлинського, Олександра Захаренка..., не забажають і їх позбавити «українського громадянства» за тієї самої нагоди (?!). До речі, згадаємо, на скільки десятиліть комуністична катівня СРСР «заживо поховала» ще одного видатного українського педагога – Григорія Ващенко на тій підставі, що він під час II Світової війни співпрацював із німецькою окупаційною владою і закінчив життя у мюнхенській еміграції (?!). У нас вистачило ума не називати його гітлерівцем, хоча Макаренка деякі гарячі голови денікінцем обізвавали (подвійні стандарти?!).

Висновки і рекомендації.

1. Щодо вирішення долі національних святинь, зокрема, постатей та спадщини видатних українців, слід категорично заборонити внесення у списки на вилучення будь-яких постатей із історії України без узгодження з відповідними державними, науковими та громадськими інституціями. На прикладі Макаренка, принаймні, узгодити консенсусом в Міністерстві освіти та науки України, в НАПН України та в Українській асоціації Антона Макаренка. А чому б за такими консультаціями не звернутися ініціаторам і виконавцям перейменувань, аби не підставляти владу на місцях?

2. Небезпечним є відчуження видатних людей за однією ознакою: або народження, або проживання, або самоідентифікації особистості. Навпаки, для того, аби діяча вважали українським, достатньо хоча б однієї з названих ознак:

- народився в Україні (наприклад, класики психології – одесит С. Л. Рубінштейн, полтавець Д. Б. Ельконін, харків'янин П. Я. Гальперін),

- мав досягнення в Україні (наприклад, співзасновниками Харківської психологічної школи в 30-ті роки XX століття в Україні були психолог із білорусі Л. С. Виготський, психолог із росії Л. І. Божович),

- визнає своє українське походження (наприклад, американські кінозірки Л. Ді Капріо, С. Сталлоне, Д. Духовни, Вайнона Райдер, Віра Фарміга та ін., а видатний натураліст світу Володимир Вернадський, який народився і помер за

кордоном, але мав видатні досягнення в українські періоди діяльності, крім того, є автором статті з промовистою назвою: «Я – українець»!).

3. Сумнівним засобом боротьби з колоніалізмом є мовна ознака. Навіть ворога, аби його перемогти, треба знати з перших джерел. Тому заборона на вільний доступ до російськомовних праць повинна стосуватися змісту праць, а не мови. Ми ж не ставимо завдання перекласти всю англomовну літературу українською (проміняти «шило» русифікації на «мило» англіканізації?!), ефективніше вивчити будь-яку мову всім зацікавленим особам. Фашисти книги палили, рашисти вилучають і знищують українські книги з бібліотек... Невже дурний приклад такий заразний?

Ніхто ж не закликає позбутися трофейної зброї, навпаки, ми підсилюємо нею свою військову міць і обертаємо проти ворога! Мова – це теж зброя! Наші бійці розуміють перемовини ворога без перекладу, а ворог, який не володіє українською, може бути дезінформований і переможений набагато швидше!

4. Узагальнюючи, підкреслимо ще раз: *слід відмовитися від подолугого ототожнення відомих українців із тією імперією, під п'ятою якої їм не пощастило жити. Їхнє і наше щастя полягає у тому, що вони є видатними українцями, багато з яких приносять Батьківщині-ненці світову славу в усі періоди історії (колоніальної та незалежної) і заслуговують визнання не тільки іноземців, але, у першу чергу – своїх співвітчизників!*

Навіщо національних героїв країни робити її ізгоями? Подбаємо про життєстійкість нашої пам'яті про видатних українців і здобудемо життєстійкість України!

Слава Україні! Героям слава!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Звернення Української асоціації Антона Макаренка до міжнародної педагогічної громадськості з приводу повномасштабної агресії російської федерації проти України / Гриньова М. В., Ткаченко А. В., Моргун В. Ф. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2022. Вип. 30. С. 212.

2.Макаренко А. С. Педагогическая поэма. Полн. верс./Сост., авт. вступ., прим., коммент. С. Невская. М.: АСТ, 2018. 1402 с. URL : <https://litmir.org/books/dokumentalnye-knigi/biografii-i-memuary/115457-anton-makarenko-pedagogicheskaya-poema-polnaya-versiya.html>

3.Моргун В. Ф. Антиномії Макаренка. *Кременчуччина – основа проектування освіти регіону під час випробувань і надалі*. Метод. посіб. / за ред. А. П. Самодрин. Кременчук: НОВАБУК, 2022. С. 129-134. URL : <https://drive.google.com/file/d/1vfvra1bxHxllNYFrJIEX05RNBs5v9oc/view>

4. Моргун В. Ф. Нищимо пам'ять про Макаренка, або Манкурти і гуманізм / Вірш і обговорення у Фейсбуці. Полтава, 2025. URL : <https://www.facebook.com/v.f.morgun>

5. Моргун В. Ф. Українці виграють війну передусім завдяки демократичній і трудовій педагогіці Григорія Сковороди та Антона Макаренка. *Григорій Сковорода у сучасному багатовимірному світі* : Зб. тез VIII Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Львів, 16 листопада 2022 р.) / за ред. В. П. Мельника ; відп. за вип. В. М. Качмар, Л. В. Рижак, Н. І. Жигайло, Ю. В. Максимець. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С. 192-195 / 316 с.

6. Чи варто торгувати національними святинями?! Лист-звернення педагогічної громадськості України / М. Гриньова, Ю. Бойчук, А. Ткаченко, А. Самодрин, В. Рибалка, В. Моргун, М. Шакотько. *Учитель* (газета). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. № 3-4 (304-305). 30 квітня 2022 р. С. 2.

7.Makarenko A. S. Poema pedagogico / Compilato, autore dell'articolo introduttivo, note, commenti S. Nevskaya; a cura di N. Siciliani de Cumis Con la collaborazione di F. Craba, A. Hupalo, E. Konovalenko, O. Leskova, E. Mattia, R. Paterno, A. Rubcenko, M. Ugarova e dedli studenti dei corsi de Pedagogia generale I nell Universita di Roma «La Sapienza» 1992-2009. Roma: L'albatros editore, 2009. 564 с.